

Det indefinitte pronomen *man* brugt som 1. person singularis i samtaler

Andrea Bruun
Aarhus Universitet

1. Indledning

På engelsk kan *you* både været et definit og indefinit pronomen. Dette betyder, at talere bruger den samme form til at referere til en bestemt person og til at referere til nogen generelt. På dansk bruges pronomenet *man* til at referere til nogen generelt på samme måde som det indefinitte *you*. *Mans* primære betydning i ordbøger og grammatikker er denne generiske funktion, men alligevel ses der eksempler i sproget, hvor *man* optræder som et indefinit pronomen, men i stedet bruges som 1. person singularis. Disse eksempler er kun nævnt ganske kort i litteraturen og er ikke tidligere blevet dybdegående beskrevet.

Målet med denne artikel er at beskrive én praksis af det danske indefinitte pronomen *man* ud fra en interaktionel tilgang. Den præcise praksis er, når en taler bruger pronomenet *man*, og dermed refererer til nogen ubestemt, rent faktisk refererer til sig selv i stedet. I disse tilfælde er det muligt at erstatte *man* med det personlige pronomen *jeg*. Beskrivelsen af denne praksis består af en kollektion, hvor tilfælde af *man* analyseres, og analyserne herefter bruges til at skabe en hypotese for praksissen. Litteratur om pronomen og referencer i samtaler skaber den teoretiske ramme for artiklen, og afslutningsvist bruges disse ligeledes til at diskutere praksissen.

2. *Man* som indefinit pronomen

En definition af pronomenet *man* lyder, at *man* refererer til en ubestemt person som repræsentant for en gruppe eller for folk i almindelighed (DDO 2018). Dette gør det til et indefinit pronomen, som erstatter substantiver og derudover har en ubestemt reference modsat et specifikt substantiv eller et personligt pronomen (Christensen og Christensen 2009). Hansen og Heltoft (2011) skriver, at *man* betyder 'mennesker i almindelighed', og at dets normale og generiske brug ikke har nogen deiksis. Jensen (2009:85) skriver følgende om generiske pronomener og specificerer denne almindelighed:

Characteristic of generic pronouns is that their referents are human and generalized: the descriptive reference may include the speaker, the addressee or some specific third party, but it always goes beyond that in an unspecified way (though the context of use often delimits the extension to some degree). The pronoun refers to a generalized person, and what is predicated about this referent is asserted to hold for every instantiation of the type.

Nielsen et al. (2009) har beskrevet *man* og fandt ud af, at det oftest er brugt i forbindelse med at fortælle eller beskrive noget og endvidere oftest brugt i præteritum. Men deres beskrivelse tager ikke højde for denne tvetydighed, som *man* nogle gange kan have i samtaler, som denne artikel vil argumentere for. Litteraturen fokuserer mest på pronomenet *du* eller skiftet fra *man* til *du* i samtaler (Jensen 2008). Men Den Danske Ordbog (2018) beskriver kort en tvetydighed som en underbetydning af pronomenet:

(1.a) [man] bruges for at henvise til den talende selv, ofte for at gøre udsagnet mere generelt eller for at underspille sin egen rolle.

Dette argumenterer for, at *man* også kan fungere som et personligt pronomen under bestemte omstændigheder. At indefinitte pronomener kan bruges til at referere til 1. person singularis, kan fra en grammatisk vinkel ligeledes ses i andre sprog som eksempelvis svensk og fransk (Siewirska 2005). Jensen og Gregersen (2016:439) anerkender denne

brug, men de går ikke i dybden. De skriver ganske kort: "[Man] is specialized and unambiguous as a generic pronoun except that in some (very specialized) cases it may be used to refer to the first person singular (or even the second person, but that is extremely rare), and such cases have not been included in the study at all". Så forskellige kilder anerkender, at *man* kan have denne specielle funktion, men ingen har taget det næste skridt i beskrivelsen af det. Hvad kunne disse "very specialized" tilfælde være? Brown and Levinson (1987) har beskrevet specielle tilfælde ift. høflighed. De argumenterer for, at brugen af pluralisformer for enkeltpersoner er en måde at afhjælpe den adresseredes 'negative face wants' og i forlængelse af dette, at en pluralisform er mindre ansigtstruende end en singularisform. Men *man* er ikke et pluralispronomen, men visse ligheder er tilstede, som vil blive udfoldet senere.

På engelsk findes pronomenet *you*, som både er et indefinit og personligt pronomen. Dette betyder, at forskere i årtier har arbejdet med denne tvetydighed hos pronomenet. Bolinger (1979) introducerer tanker om, hvordan man kan separere det indefinitte og personlige *you* fra hinanden, og Kitagawa og Lehrer (1990) giver et mere nuanceret overblik over samme problematik. De forklarer, at den indefinitte brug af pronomenet *you* udtrykker almindelighed og helt specifikt en generel udtrykt sandhed eller en personlig holdning, som taleren håber er delt. I disse tilfælde kan *you* erstattes med det indefinitte *one*. *You* har på engelsk både en indefinit og personlig betydning, men det danske *man* har prototypisk kun én betydning værende indefinit, men denne artikel vil illustrere, at *man* kan bruges på samme måde som det engelske *you*.

Pronomener som både er personlige og indefinitte er blevet undersøgt mest fra en grammatisk vinkel (Siewirska 2004, Malamud 2012), men denne artikel tager en konversationsanalytisk (eng. *conversation analysis*) (CA), tilgang i stedet. Når et pronomen bruges i samtaler, refererer taleren grundlæggende til nogen eller noget på samme måde som i skriftsproget. Men når der refereres til personer i samtaler, er der nogle præferencer, som talere oftest følger (Sacks og Schegloff 1979). Der er en præference for minimering, hvilket betyder, at når en taler refererer til nogen, så skal det helst gøres med en enkelt

referenceform. Endvidere er der en præference for genkendelighed, som indebærer, at hvis muligt skal taleren bruge en referenceform, som modtageren genkender. Dette betyder, at der er en præference for at bruge genkendelige referenceformer i stedet for mere vage og ikke-genkendelige former som f.eks. *nogen*. Når samtaledeeltagere bruger *man*, lever det oftest op til disse præferencer. *Man* er den korteste form, når der refereres til mennesker generelt eller en gruppe af mennesker. Alternative genkendelige former kunne være længere konstruktioner såsom 'alle mennesker' eller 'alle mennesker som arbejder det her sted', hvor sidstnævnte repræsenterer en bestemt gruppe. Men nogle gange kan denne genkendelighed betvivles, eksempelvis i form af hvem *man* egentlig er, og om taleren er en del af *man* eller ej. Dette er noget af det, som denne artikel vil forsøge at belyse nærmere.

Når *man* benyttes, tages der et bestemt standpunkt ift. noget: "whenever we engage in interaction, we are taking stances: there is never a time out from the social action of taking stances and adopting positions" (Du Bois og Kärkkäinen 2012:438). Brugen af *man* er ikke en undtagelse fra dette citat. Hvis du refererer til noget generelt, så tager du et bestemt standpunkt i en samtale. I forlængelse af dette kan man tale om *epistemics*, som omhandler den viden, som talere har adgang til, udfordrer og forsvarer i interaktion (Heritage 2013). Så når *man* bruges, refererer taleren til noget generelt og positionerer sig selv som én, som kender dette generelle faktum og endvidere har lov til at udtrykke det til modtagere – dette afhænger af hvilken type handling, som ytringen har i samtalen. Enfield (2013:453) støtter dette ved at skrive "to refer to something in a certain way is to define a relationship with an interlocutor...". Den måde, som en taler designer sin reference for at sikre, at modtageren forstår eller genkender, fortæller meget om forholdet mellem talerne. Inden for CA er dette kendt som *recipient design* (Sacks et al. 1974).

3. Metode og data

Undersøgelsen af *man* udføres ved at kigge på tilfælde af pronomenet i samtaler og herefter udarbejde single case-analyser efter Pomerantz og Fehr (1997) inden for CA-traditionen. En single case-analyse arbejder

med sekvenser i samtaler med ingen forudindtagede antagelser af resultaterne. Disse single case-analyser skaber grundlaget for en kollektionsanalyse (Sidnell 2013, Hoey og Kendrick 2017), hvor målet er at finde betingelser og skabe hypoteser for et bestemt fænomen. Data er samtaler fra korpuset SamtaleBank (2018). Tilfælde af *man* er blevet fundet og analyseret i dette korpus for at kunne lave disse betingelser for det bestemte *man*-fænomen. Disse samtaler er allerede transskriberede, og al information, som kan identificere deltagerne, er anonymiseret. For at få en mere præcis og ensartet transskriptionsstil, er uddragene blevet retransskriberede efter Gail Jeffersons konventioner som gennemgået af Hepburn og Bolden (2013) i programmet CLAN (MacWhinney 2000). Retransskriptionen adskiller sig fra de førnævnte konventioner ved, at pile bruges til at indikere ytringsintonation. En skævt opadgående pil indikerer en stigende intonation, en skævt nedadgående pil indikerer faldende intonation, og en ligeudgående pil indikerer en jævn intonation.

3. *Man* brugt til at bearbejde problematiskhed

Det fænomen, som undersøges, er den bestemte praksis, hvor en taler bruger det indefinitte *man* og egentlig referer til sig selv. Den indledende og primære hypotese er, at dette bruges til at skabe distance fra en ytring. At bruge et indefinit pronomen for at skabe distance til en ytring er før blevet set i samtaler med det engelske *you* (O'Connor 1994, Stirling og Manderson 2011). Men for at kunne skabe en holdbar hypotese må tilfælde af *man* undersøges og ligeledes kunne bekræfte den. Talere bruger meget ofte *man* i samtaler, så for at kunne navigere i alle forekomsterne kigger jeg efter bestemte tilfælde, hvor der kunne ske noget i samtalen, som kunne lægge op til et behov for at skabe distance til ytringen. En analyse af sådan et tilfælde ses herunder.

I nedenstående eksempel (1) taler de to deltagere Preben (PRE) og Thomas (THO) om denne aftale, som de lavede (højst sandsynligt om at blive filmet), som Thomas hørte om sent, fordi han var syg. Han forklarer, at sygdommen havde noget at gøre med hans mave, hvor han i linje 35 bruger pronomenet *man* (markeret med en pil).

(1) SAMTALEBANK/SAM2/PREBEN_OG_THOMAS

- 29 THO: så blev jeg så desværre syg jo så→
 30 (1.4)
 31 PRE: ja hva var det↗
 32 (0.2)
 33 THO: det med maven↘
 34 (0.4)
 35 → THO: de:t kommer engang imellem hvor man li::ge →
 36 (0.4)
 37 THO: får en tur med maven jo↘
 38 (0.5)
 39 PRE: nå::↘
 40 (0.2)
 41 PRE: en druktur eller hva[h]
 42 THO: [n]e::j→
 43 PRE: h [ha ha]↘
 44 THO: [ikk denne gang] nej desværre ikk denne gang↘
 45 (0.8)
 46 PRE: nå: okay↘

I linje 29 producerer Thomas en informering om, hvorfor han hørte om denne aftale så sent. Han var syg på det tidspunkt, og når han bruger *jo*, viser han, at Preben skulle vide dette, og Thomas positionerer Preben derefter. Efter en længere pause bekræfter Preben denne information med sit *ja* i starten af ytringen, hvorefter han stiller et spørgsmål om, hvad Thomas' sygdom var i linje 31. Efter en kort pause svarer Thomas på dette spørgsmål indeholdende årsagen for sygdommen, *det med maven*. Denne ytring fremstår vag, da den kun udtrykker, at sygdommen havde noget at gøre med maven. Det er en potentiel færdig ytring, men Thomas udvider efter en pause, hvilket kunne skyldes manglende respons fra Preben. Første del af udvidelsen i linje 35, *de:t kommer engang i mellem*, kunne høre til ytringen i linje 33, som forklarer hyppigheden af sygdommen. Denne og linje 33 refererer tydeligt til Thomas' situation og kunne samlet være en potentiel færdig ytring. Den anden del af ytringen i linje 35 er, hvor det tydeliggøres, at Thomas laver en generel udtalelse med brugen af *man*. Efter *man* bruger Thomas et forlænget og betonet *lige* efterfulgt af en pause, hvilket kunne lade til at formidske problematiskheden af, at Thomas ofte har disse maveproblemer. Dette

lader derudover til at understrege det gennemgående problematiske ved at tale om et sensitivt emne som sygdom. Thomas færdiggør sin ytring i linje 37 og sammen med linje 35 virker disse til at udtrykke en afslappet attitude ift. sygdommen. Dette understøttes endvidere af partiklen *jo*, som ender ytringen, som yderligere indikerer, at Preben skulle kende til sådan en *tur med maven*. Efter en længere pause svarer Preben med en tilstandsskiftemarkør (eng. *change-of-state token*) *nå* (Heinemann 2016) i linje 39 og efterfølgende i linje 41 kommer han med sin kandidatforståelse (eng. *candidate understanding*) (Schegloff et al. 1977) af Thomas' ytring, hvor han spørger, om sygdommen skyldes en druktur. Thomas afviser Prebens forståelse i linje 42 og udvider derefter med ytringen i linje 44, hvor han siger, at det desværre ikke var årsagen denne gang. Efter en længere pause svarer Preben og afslutter sekvensen. Efterfølgende forklarer Thomas, at sygdommen havde noget at gøre med en bakterie på tarmene.

I linje 35 bruger Thomas pronomenet *man*, som skaber en generaliserende ytring om at have problemer med maven. I begyndelsen er det tydeligt, at han taler om sin egen situation, og herefter tilføjer han ytringen indeholdende *man*, som skaber distance. I henhold til den førnævnte definition så refererer *man* til nogen generelt, og med denne ytring udtrykker Thomas altså, at mennesker generelt har disse problemer. Ved at benytte en sådan generel ytring skaber han distance netop ved at benytte et indefinit pronomen i stedet for et personligt ét. Dette lader til at reducere problematiskheden af disse maveproblemer ved at udtrykke, at alle har dem og endvidere måske indikere, at der ikke er grund til bekymring. Hvis han havde brugt *jeg* i stedet, kunne en forudsigelse være, at Thomas' maveproblemer ville fremstå mere alvorlige. Endvidere ville Prebens kandidatforståelse ikke længere være en passende respons. Det faktum, at Preben udtrykker en kandidatforståelse, som efterfølgende afvises, indikerer, at disse problemer ikke sker for alle. Preben har tydeligvis ikke den samme type problemer med maven, som Thomas har. Dette understreger det faktum, at i dette tilfælde kan det indefinitte pronomen *man* erstattes med et personligt pronomen som *jeg*, og afslutningsvist at dette kan gøres for at skabe distance i en samtale, som omhandler problematiskhed.

For kort at opsummere den hypotese, som blev introduceret i dette afsnit: *man* kan bruges i samtaler, som omhandler problematiskhed, som et forsøg fra taleren på at skabe distance fra ytringen ved ikke at referere til sig selv men nogen generelt i stedet.

For at skabe en holdbar hypotese vil et andet eksempel introduceres. I eksempel (2) ses en kort sekvens fra en samtale mellem to mænd, Jørgen (JØR) og Hans (HAN), som laver mad sammen. I lokalet er der også en tredje person, Anette, men hun siger ikke noget i denne del af samtalen. Før den nedenstående del har Jørgen talt om, hvorfor de laver mad sammen i en form for meta-fortælling til kameraet. De bor i et bofællesskab, hvor de spiser sammen flere gange om ugen, og tre personer laver maden sammen i et fælleskøkken. Netop før dette eksempel fortæller Jørgen, hvad de laver af mad denne dag. Der er tre forekomster af *man*, disse er markerede med pile og danner fokus for den efterfølgende analyse.

(2) SAMTALEBANK/SAM3/MADLAVNING

- 135 HAN: det egentlig meget skægt m-sån:: (0.5) ka- fuldkommen
glemme→
136 (0.2)
137 HAN: at det [bliver optaget]↘
138 JØR: [ja:]↘
139 JØR: [ja]→
140 → HAN: [jeg] har nogen gange sån tænkt på når man
141 ser sån en optagel[se med] folk de:r ↘
142 JØR: [ja]→
143 JØR: ja (xxx)
144 (0.2)
145 JØR: a hvor jeg tænker det ka da ik pas[se (xxx)]→
146 HAN: [det ka de da] ik bare glemme
147 [at kameraet] er på↘
148 JØR: [ja:h]→
149 HAN: [(xxx)]
150 → JØR: [ja:] men det gør man da ret hurtigt→
151 → HAN: °det gør man (ja)°↘

I linje 135-137 vurderer Hans umiddelbart det faktum, at man kan glemme, at man bliver optaget ved at sige *det egentlig meget skægt*.

I de næste linjer 138-139 responderer Jørgen ved at gentage et *ja*, som udtrykker enighed i Hans' vurdering. I linje 140-141 påbegynder Hans en ytring, men det er uklart, hvilken type det er, siden ytringen forekommer ufærdig, da den ender med *der*, som projicerer noget mere, burde forekomme efterfølgende. I linje 140 bruger Hans *man* i dets generelle og generiske betydning. Han forklarer her, at man nogle gange ser en *optagelse med...*, hvor *man* refererer til mennesker generelt. Med dette antager han, at alle på et eller andet tidspunkt må have set en optagelse, hvor folk glemte, at de blev optaget. Jørgen producerer respons i linje 142-143, som igen består af et *ja*, som overlapper med Hans' ytring, hvorfor det højst sandsynligt gentages. Dette lader til at bekræfte denne generelle antagelse, som Hans introducerede i sin foregående ytring. Efter Jørgens andet *ja* i linje 143, siger han noget, som ikke kan transskriberes grundet støj fra madlavningen under optagelsen. I linje 145 Jørgen vurderer det scenarie, som Hans har introduceret. Jørgen opgraderer umiddelbart Hans' første vurdering ved at sige, *det kan da ikke passe*, hvorefter Hans udtrykker enighed gennem en endelig vurdering af scenariet i linje 146-147. Jørgen udtrykker enighed med denne vurdering i linje 148 i overlap med Hans' ytring. I linje 149 producerer Hans noget uhørbart i overlap med et andet *ja* fra Jørgen i linje 150, som stadig udtrykker enighed med Hans, og dette gentages formodentlig grundet overlappet af hans første *ja* fra linje 148. Efter dette producerer Jørgen en form for information til Hans eller en påstand, hvor han bruger pronomenet *man*. Det er dette *man*, som virker til at bearbejde noget potentielt problematisk, og dette vil blive uddybet herunder.

Dette *man* i linje 150 refererer ikke til mennesker generelt som dét i 140, men det lader i stedet til at referere til Jørgens egen oplevelse med at glemme kameraet. Før denne ytring har Jørgen og Hans benytte *de* om de mennesker, som optages, og nu ændrer Jørgen vinklen og bruger *man* i stedet. Dette tydeliggør, at de ikke længere taler om 'dem' men om nogle andre. Jørgen er netop indtrådt i en ny position eller fået en ny rolle, hvor han er 'en af dem', som de netop har talt om, grundet det faktum at de bliver filmet, mens de har denne samtale. Hans ytring i linje 150 orienterer sig umiddelbart mod noget problematisk, da de netop har talt om disse mennesker på en overraskende og en relativ

usympatisk måde, og nu lader det til, at Jørgen indrømmer, at man faktisk glemmer kameraet ret hurtigt – eller det gjorde han i hvert fald. Hvis vi dissekerer ytringen i linje 150, vil vi se, at forskellige dele af ytringen peger mod denne problematiskhed. Ytringen starter med en *ja men*-konstruktion, som markerer dispræference og bruges i disalignende handlinger, som involverer at modsætte sig synspunktet eller morale standarder hos den anden part (Steensig og Asmuß 2005). Den disalignende og disaffilierende (Stivers 2008) handling ville være Jørgen, som nu er uenig med Hans' ytring i 146-147, og som yderligere indikerer, at det *man* fra Jørgens ytring refererer til ham selv og forhåbentlig også Hans. Det problematiske ligger i, at Jørgen nu er ét af disse mennesker, som de netop talte om, og nu indrømmer han det, hvilket er en ansigtstruende handling (Brown og Levinson 1987). Endvidere søger partiklen *da* bekræftelse af ytringen, hvilket ligeledes er ansigtstruende grundet risikoen for, at Hans ikke er enig med ham. Ved at bruge *man* har taleren mulighed for at skabe distance til en ytring ved ikke at vælge en specifik reference og på denne måde kan vedkommende ikke stå til regnskab herfor. Hvis Hans' respons til denne ytring udtrykte uenighed, så 'reddes' Jørgen af det faktum, at han ikke nævnte ham selv, men i stedet refererede til nogen ubestemt. Da denne ytring omhandler noget problematisk, virker det strategisk at bruge et *man* i denne situation for at undgå at stå til regnskab for en bestemt holdning.

Sekvensen afsluttes med Hans, som udtrykker enighed med Jørgens påstand i linje 151 ved at producere en lignende påstand. Han bruger ligeledes en *man*-konstruktion måske for at spejle Jørgens ytring eller for at skabe distance på samme måde, som Jørgen gjorde. Efterfølgende kommer de begge med eksempler på egne oplevelser, hvor de har filmet mennesker, som ligeledes glemte, at de blev optaget.

Et tvetydigt eksempel af brugen af *man* kunne være, hvis *m-sån* fra den første linje (vist herunder) rent faktisk er Hans, som bruger *man*, hvor *m-* repræsenterer et *cut-off man*.

135 HAN: det egentlig meget skægt m-sån:: (0.5) ka- fuldkommen glemme→

Hvis Jørgen fortolker *m-sån::* som et *man*, så kan Jørgens efterfølgende *ja* være en invitation til, at Hans skal udvide sin vurdering. Ved kun at

kigge på Hans' vurdering er det ikke helt tydeligt, om den er positiv eller negativ, og Hans skulle umiddelbart afklare dette. Hvis dette er tilfældet, så kunne dette *man* være et generelt ét, som refererer til det faktum, at du kan glemme, at du bliver optaget, hvilket uddybes efterfølgende i 140-149, eller at Hans laver en lignende påstand som den i 151. Dog kan der findes spor af noget problematisk i denne første ytring. *Cut-off*, forlængelse af lyd i *m-sån::* og den efterfølgende pause er elementer, som ses i forbindelse med selv-initieret selv-reparatur (Schegloff et al. 1977, Couper-Kuhlen og Selting 2018), som indikerer, at der er noget problematisk ved ytringen. Denne problematiskhed kunne indikere, at Hans måske refererer til ham selv i denne linje, men referencen til *jeg* er tydeligere i de sidste tilfælde.

For kort at opsummere hypotesen efter at have kigget på eksempel (2): *man* kan bruges i samtaler, som omhandler problematiskhed, som et forsøg fra taleren på at skabe distance fra ytringen ved ikke at referere til sig selv men nogen generelt i stedet, for at undgå at stå til regnskab.

De to analyser viser dermed, hvordan *man* kan referere til *jeg* i interaktionen. I eksempel (1) vises dette tydeligt gennem Prebens fremlagte forslag til årsagen til maveproblemer, som afviser det generelle i Thomas' *man*-ytring. Endeligt viser eksempel (2) det samme, hvilket især kommer til udtryk gennem et skift af pronomen fra *de* til *man* og ydermere gennem en dispræference-markør og bekræftelsessøgende partikel.

4. Indefinit *man* eller personligt *man*?

De ovenstående eksempler har vist, at *man* kan bruges i samtaler til at skabe distance i forbindelse med problematiskhed, og at *man* i disse tilfælde kan erstattes med *jeg*. Som tidligere nævnt bruges *man* ofte i samtaler, og jeg har ledt efter tilfælde, hvor *man* optræder steder, hvor noget potentielt problematisk kunne forekomme, og hvor *man* disse steder kunne erstattes med *jeg*. Det skal påpeges, at som Jensen og Gregersen (2016) skriver, så er disse tilfælde, hvor *man* fungerer som en reference til *jeg*, helt specielle. De forekommer ikke alle steder i samtaler, og hvordan kan man overhovedet adskille et indefinit *man* fra et personligt ét? Dette vil blive diskuteret i det kommende afsnit.

Er det overhovedet muligt at sige noget endegyldigt om, hvorvidt *man* kan erstattes med *jeg*? CA arbejder ikke med det kognitive aspekt hos talere i samtaler, men i stedet undersøges det, hvordan ture er organiserede, strukturerede og designede i sociale kontekster, og hvad det kan udtrykke om og mellem talere (Maynard 2013). Den primære intention og metode i CA er at undersøge, hvordan talere fortolker og forstår ytringer i samtaler (Sacks et al. 1974). Dette betyder, at arbejdet med denne praksis kan være på grænsen af, hvad CA-metoden og -traditionen er i stand til. Vi er ikke og prøver heller ikke at være inde i hovedet på talerne, men centralt er, hvad de siger, og hvordan dette forstås i interaktionen. Så kan vi overhovedet sige noget om, hvorvidt *man* afspejler, om taleren faktisk refererer til sig selv eller ej? I ovenstående eksempler har jeg forsøgt at argumentere for dette på trods af begrænsninger og ved kun at undersøge, hvad der sker i samtalen. Der er flere argumenter for denne mulighed, at *man* kan erstattes med *jeg*, men dette kan aldrig vides med sikkerhed – vi har kun talerens ord og ikke tanker. Men litteratur gennem tiden indikerer dog, at talere netop udfører sådanne praksisser med pronomener (Lerner og Kitzinger 2007).

Som tidligere nævnt forklarer Sacks og Schegloff (1979), at talere bruger genkendelige referencer, når de skal referere til nogen i samtaler. Men denne artikel har vist, at talere nogle gange gør det modsatte og netop gør det uklart, hvem der refereres til. Litteraturen er enig i, at talere kan gøre dette ofte for at skabe distance, netop som denne artikel ligeledes har vist. Når talere gør dette, tager de altså et bestemt standpunkt ift. ytringen. Myers og Lampropoulou (2012:1208) forklarer: "Any shift in pronoun use can be seen as stance-taking, altering the relation between speaker, interlocutor, and object". Når en taler bruger *man*, indtager vedkommende altså en position som én, der har ret til og mulighed for at generalisere noget. Dette er den førnævnte del om *epistemics* (Heritage 2013). *Man* kan enten ekskludere eller inkludere deltagerne og dermed kategorisere dem som nogen, der er en del af en bestemt gruppe (med en bestemt holdning) eller ej. Dette betyder altså, at når talere bruger en *man*-påstand, så kategoriserer vedkommende deltagerne i samtalen inklusiv sig selv. I den forbindelse kunne det være relevant at analysere samtalerne ud fra *membership categorization* (Schegloff 2007a, 2007b), som netop

arbejder med, hvordan samtaledeltagere løbende kategoriserer sig selv og hinanden i interaktionen. Siden denne artikel argumenterer for, at *man* nogle gange kan bruges som *jeg*, vil den ligeledes foreløbigt argumentere for, at betydningen af *man*, og hvorvidt deltagerne er en del af det eller ej, skal analyseres og bestemmes ud fra kontekst. Med andre ord: *man* er flydende og skal defineres ud fra dets omgivelser, og især ud fra hvordan modtagerne fortolker det.

Definitionen af *man* er ganske bred. I artiklens begyndelse har jeg vist, at definitionen spænder fra at referere til en ubestemt person som repræsentant for en gruppe (DDO 2018) til at referere til mennesker i almindelighed med ingen deiksis (Hansen og Heltoft 2011). Dette leder os til spørgsmålet: hvem er *man*? Forskere har forsøgt at definere generiske pronomener med det formål at bestemme, hvad de refererer til (Kitagawa og Lehrer 1990), og nutidens teknologi tilbyder flere kvantitative muligheder for dette (Zobel 2016). Ifølge Jensen (2009:85) så optræder alle danske generiske pronomener ligeledes med en ikke-generisk brug. Han er grundlæggende enig i, at generiske pronomener såsom *man* er flydende, og skriver: "It is therefore in many cases more appropriate to work with 'pronouns used with generic reference' than with generic pronouns as such...". På baggrund af denne påstand og det ovenstående afsnit vil denne artikel ikke forsøge at definere, hvad *man* skal eller ikke skal referere til. Denne artikel har vist, at *man* kan bruges som et personligt pronomen, når det bruges til at bearbejde problematik i samtaler.

Forslag til yderligere undersøgelser kunne være at give et overblik over *man* og beskrive, hvordan det normalt optræder i samtaler og efterfølgende sammenligne resultaterne med denne praksis – måske dette kunne definere *man* eller i det mindste give indblik i dets omfang. Siden forekomsten af *man* betydende *jeg* er begrænset, lægger hypotesen op til, at den undersøges nærmere med brug af mere data til at understøtte den. Det kunne være relevant at undersøge hele samtaler omhandlende noget skrøbeligt og sensitivt, hvor behovet for distance kunne antages at være højere, og måske ville tilfældene af *man*, som referer til *jeg*, ligeledes forekomme mere ofte. I den forbindelse kunne det ligeledes være relevant at undersøge modtagerens rolle nærmere og evt. se på mulige afvisninger af *mans* almindelighed som en bestemt praksis.

Litteratur

- Bolinger, Dwight (1979) To Catch a Metaphor: You as Norm. *American Speech* 54(3):194-209.
- Brown, Penelope & Stephen C. Levinson (1987) *Politeness: Some universals in language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Christensen, Robert Z. & Lisa Christensen (2009) *Dansk Grammatik* (2. udg.). Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Couper-Kuhlen, Elizabeth & Margret Selting (2018) *Interactional Linguistics: Studying Language in Social Interaction*. Cambridge: Cambridge University Press.
- DDO = *Den Danske Ordbog*. Man. 2018. <http://ordnet.dk/ddo/>. (besøgt d. 4. januar 2019).
- Du Bois, John W. & Elise Kärkkäinen (2012) Taking a stance on emotion: affect, sequence and intersubjectivity in dialogic interaction. *Text & Talk* 32(4):433-451.
- Enfield, Nick J. (2013) Reference in Conversation. Tanya Stivers & Jack Sidnell (red.) *The Handbook of Conversation Analysis*. Oxford: Black well:433-454.
- Hansen, Erik & Lars Heltoft (2011) *Grammatik over det danske sprog*. København: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab.
- Heinemann, Trine (2016) From 'looking' to 'seeing': Indexing delayed intelligibility of an object with the Danish change-of-state token *nå*. *Journal of Pragmatics* 104(1):108-132.
- Hepburn, Alexa & Galina B. Bolden (2013) The conversation analytic approach to transcription. Tanya Stivers & Jack Sidnell (red.) *The Handbook of Conversation Analysis*. Oxford: Black well:57-76.
- Heritage, John (2013) Epistemics in conversation. Tanya Stivers & Jack Sidnell (red.) *The Handbook of Conversation Analysis*. Oxford: Black well:370-394.
- Hoey, Elliott M. & Robin H. Kendrick (2017) Conversation Analysis. A.M.B. de Groot & P. Hagoort (red.). *Research Methods in Psycholinguistics: A Practical Guide*. Hoboken, New Jersey: Wiley-Blackwell:1-23.
- Jensen, Torben J. (2008) Om *du* i betydningen 'man'. *Nyt fra Sprognet* 2008(3):1-7.
- Jensen, Torben J. (2009) Generic variation? Developments in use of generic pronouns in late 20th century spoken Danish. *Acta Linguistica Hafniensia* 41(1):83-115.
- Jensen, Torben J. & Frans Gregersen (2017) What do(es) you mean? The pragmatics of generic second person pronouns in modern spoken Danish. *International Pragmatics Association* 26(3):417-446.

- Kitagawa, Chisato & Adrienne Lehrer (1990) Impersonal Uses of Personal Pronouns. *Journal of Pragmatics* 14(5):739-759.
- Lerner, Gene H. & Celia Kitzinger (2007) Introduction: person-reference in conversation analytic research. *Discourse Studies* 9(4):427-432.
- MacWhinney, Brian (2000) *The CHILDES Project: Tools for Analyzing Talk* (3. udg.). Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates.
- Malamud, Sophia A. (2012) Impersonal indexicals: One, you, man, and du. *The Journal of Comparative Germanic Linguistics* 15(1):1-48.
- Maynard, Douglas W. (2013) Everyone and No One to Turn to: Intellectual Roots and Contexts for Conversation Analysis. Tanya Stivers & Jack Sidnell (red.) *The Handbook of Conversation Analysis*. Oxford: Blackwell:11-31.
- Myers, Greg & Sofie Lampropoulou (2012) Impersonal you and stance-taking in social research interviews. *Journal of Pragmatics* 44(10):1206-1218.
- Nielsen, Søren B., Christina F. Fosgerau & Torben J. Jensen (2009) From community to conversation – and back. Exploring the interpersonal potentials of two generic pronouns in Danish. *Acta Linguistica Hafniensia* 41(1):116-142.
- O'Connor, Patricia E. (1994) 'You could feel it through the skin': Agency and positioning in prisoners' stabbing stories. *Text & Talk* 14(1):45-75.
- Pomerantz, Anita & Barbara J. Fehr (1997) Conversation Analysis: An Approach to the Study of Social Action as Sense Making Practices. Teun A. van Dijk (ed.) *Discourse as Social Interaction*. London: Sage Publications:64-91.
- Sacks, Harvey & Emanuel A. Schegloff (1979) Two Preferences in the Organization of Reference to Persons in Conversation and Their Interaction. George Psathas (ed.) *Everyday Language. Studies in Ethnomethodology*. New York: Irvington Publishers:15-22.
- Sacks, Harvey, Emanuel A. Schegloff & Gail Jefferson (1974) A Simplest Systematics for the Organization of Turn-Taking for Conversation. *Language* 50(1):696-735.
- SamtaleBank. 2018. <https://samtalebank.talkbank.org>. (besøgt d. 4. januar 2019).
- Schegloff, Emanuel A. (2007a) A tutorial on membership categorization. *Journal of Pragmatics* 39(3):462-482.
- Schegloff, Emanuel A. (2007b) Categories in action: person-reference and membership categorization. *Discourse Studies* 9(4):433-461.
- Schegloff, Emanuel A., Gail Jefferson & Harvey Sacks (1977) The preference for self-correction in the organization of repair in conversation. *Language* 53(2):361-382.

- Sidnell, Jack (2013) Basic Conversation Analytic Methods. Tanya Stivers & Jack Sidnell (red.) *The Handbook of Conversation Analysis*. Oxford: Blackwell:77-99.
- Siewierska, Anna (2004) *Person*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Steensig, Jakob & Birte Asmuß (2005) Notes on disaligning 'yes but' initiated utterances in German and Danish conversations. Two construction types for dispreferred responses. Auli Hakulinen & Margret Selting (red. *Syntax and Lexis in Conversation: Studies on the Use of Linguistic Resources in Talk-in-Interaction*. Philadelphia: John Benjamins Publishing Company:349-373.
- Stirling, Lesley & Lenore Manderson (2011) About you: Empathy, objectivity and authority. *Journal of Pragmatics* 43(6):1581-1602.
- Stivers, Tanya (2008) Stance, Alignment, and Affiliation During Storytelling: When Nodding Is a Token of Affiliation. *Research on Language and Social Interaction* 41(1):31-57.
- Zobel, Sarah (2016) On the (in)definiteness of impersonal pronouns. *Linguistica; Ljubljana* 56(1):363-374.

De her sætninger er jeg vilde med!

Sproglig variation i prædikative adjektivers kongruensmønster

Ken Ramshøj Christensen og Anne Mette Nyvad
Aarhus Universitet

1. Indledning¹

I uformelle varianter af dansk (både i talesprog og uredigeret skriftsprog) kan man støde på et usædvanligt kongruensmønster i konstruktioner med prædikative adjektiver: Adjektiviske subjektsprædikativer kan tilsyneladende kongruere i tal med et præpositionsobjekt (herefter P-OBJ), endda hvis dette er eksplicit markeret med akkusativ frem for nominativ kasus, både med og uden fremrykning af P-OBJ:

(1) a.	Jeg er vild/ vilde med dem.	(Uden fremrykning)	
	b.	Dem er jeg vild/ vilde med.	(Med fremrykning)
(2) a.	Vi er vilde/ vild med den.	(Uden fremrykning)	
	b.	Den er vi vilde/ vild med.	(Med fremrykning)

Baker (2008) opstiller en række tværsproglige kriterier for kongruens, og ifølge disse burde kongruens med et argument inde i en adjektivfrase ikke kunne finde sted da argumentet bliver tilskrevet kasus af præpositionen, som bliver indsat fordi adjektiver ikke selv

¹ Tak til Sten Vikner, Clara Ulrich Eggers og Irene Simonsen for konstruktiv kritik på en tidligere version og til tilhørere på *MUDS* 17 (12. oktober 2018) og *Psykolab* (14. marts 2019) for spørgsmål og kommentarer. Forskningen blev delvist støttet af Det Frie Forskningsråd (Bevillings-ID: DFF – 6107-00190).